

برنامه عمران ملل متحد

سازمان حفاظت محیط زیست

پروژه ظرفیت سازی و تقویت بنیادی ارزیابی زیستمحیطی استراتژیک در ایران

راهنمای ارزیابی اثرات زیستمحیطی طرح های گردشگری و طبیعت گردی

تألیف: دکتر مسعود منوری

معاونت محیط زیست انسانی

مجموعه راهنمای ارزیابی اثرات زیستمحیطی

شماره ۱۷ - سال ۱۳۸۳

منوری، مسعود
راهنمای ارزیابی اثرات زیستمحیطی طرح‌های
گردشگری و طبیعت گردی/ تألیف مسعود منوری؛ به
اهتمام معاونت محیط زیست انسانی، سازمان حفاظت
محیط زیست - برنامه عمران ملل متحد (پروژه ظرفیت
سازی و تقویت بنیادی ارزیابی اثرات زیستمحیطی در
ایران). - تهران: کتاب فرزانه، ۱۳۸۳.
۱۴۷ ص: جدول. - (مجموعه راهنمای ارزیابی
اثرات زیستمحیطی؛ شماره ۱۵)

ISBN 964-7239-34-3

فرستونویی بر اساس اطلاعات فیبا -
M. Monavari.
ع. به انگلیسی: Environmental impact assessment guidelines
for tourism and ecotourism.

کتابنامه: ص. ۱۴۲ - ۱۴۷.
۱. جهانگردی -- تأثیر بر محیط زیست. ۲. محیط
زیست -- ارزیابی اثرات. الف. سازمان حفاظت محیط
زیست. معاونت محیط زیست انسانی. ب. سازمان ملل
متحد. برنامه عمران United Nation. Development
programme ج. عنوان.

۳۶۳/۷۳۸

م ۱۹۵/ج ۹۴م

۸۳-۲۴۲۹۲

کتابخانه ملی ایران

تهران - خیابان استاد مطهری، خیابان مهرداد، شماره ۳۲.

تلفن: ۸۳۰۴۶۷۸، دورنگار: ۸۸۲۸۷۵۴.

پست الکترونیکی: farzanebooks@yahoo.com

به اهتمام معاونت محیط زیست انسانی، سازمان حفاظت محیط زیست - برنامه عمران ملل متحد
(پروژه ظرفیت سازی و تقویت بنیادی ارزیابی اثرات زیستمحیطی در ایران)

نام کتاب: راهنمای ارزیابی اثرات زیستمحیطی طرح‌های گردشگری و طبیعت گردی

مؤلف: دکتر سیدمسعود منوری

چاپ اول: ۱۳۸۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

طراحی روی جلد و نظارت فنی: یاز - قدیری

چاپ و صحافی: شادرننگ

شابک: ۳-۳۴-۷۲۳۹-۹۶۴-۹۶۴-۷۲۳۹-۳۴-۳ ISBN: 964-7239-34-3

پیشگفتار

جمهوری اسلامی ایران از نظر آب و هوا و تنوع زیستی کشور بسیار غنی است، اما به لحاظ واقع شدن در منطقه خشک و نیمه خشک جهان، محیط زیستی آسیب پذیر دارد. توسعه کشور در دهه های اخیر عمدتاً بدون توجه کافی به ملاحظات زیستمحیطی صورت گرفته و صدمات غیر قابل جبرانی را به طبیعت وارد کرده است.

در دهه هفتاد، بویژه در سالهای پایانی آن آثار و تبعات منفی ناشی از تخریب ها و آلودگی های زیستمحیطی نمود بیشتری یافت. این آثار منفی به همراه اصلاح نگرش سیاستگذاران، توجه به توسعه پایدار یعنی توسعه با حداقل تبعات منفی را به دنبال داشت. این راهنما چارچوبی برای شناخت اثرات زیستمحیطی طرح های

گردشگری و طبیعت گردی بوده و می تواند مبنای تهیه گزارش ارزیابی اثرات زیستمحیطی قرار گیرد. ضمن اینکه نباید محدود کننده خلاقیت و نوآوری های تهیه کنندگان این گزارش ها باشد.

امید می رود با بهره گیری از این راهنما، فرآیند ارزیابی اثرات زیستمحیطی در کشور ساماندهی شده و اثر بخشی گزارشهای ارزیابی زیستمحیطی بیشتر گردد.

یوسف حجت

معاون محیط زیست انسانی

سازمان حفاظت محیط زیست

و رئیس کمیته راهبری پروژه توانمند سازی

ارزیابی زیستمحیطی استراتژیک

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	مقدمه
۳	۱- تعاریف، مفاهیم و اصطلاحات
۸	۲- پیشینه قانونی ارزیابی اثرات زیستمحیطی در ایران
	۳- اهداف، ضرورت ها و منافع ارزیابی اثرات زیستمحیطی طرح های گردشگری و
۱۰	طبیعت گردی
۱۰	۱-۳- اهداف
۱۲	۲-۳- نیازها و ضرورتها
۱۳	۳-۳- منافع
	۴- قوانین و مقررات موجود مرتبط با ارزیابی اثرات زیستمحیطی طرح های
۱۵	گردشگری و طبیعت گردی در کشور
۱۹	۵- مراحل و گردش کار تهیه گزارش ارزیابی اثرات زیستمحیطی
۱۹	۱-۵- سازماندهی و مدیریت
۱۹	۲-۵- زمان بندی مطالعات
۲۰	۳-۵- تامین اعتبارات مالی و هزینه ها
۲۰	۴-۵- تعیین محدوده مطالعات
۲۴	۵-۵- تعیین شرح خدمات مطالعات
۲۴	۶-۵- تهیه و تامین اطلاعات پایه و مورد نیاز
۲۵	۷-۵- تدوین گزارش
۲۶	۱-۷-۵- خلاصه غیر فنی
۲۷	۲-۷-۵- شرح طرح یا پروژه
۲۷	۳-۷-۵- تشریح وضعیت موجود محیط زیست

۲۷	۵-۷-۴- پیش بینی اثرات
۳۶	۵-۷-۴-۱- اثرات مهم زیستمحیطی
۶۲	۵-۷-۵- ارزیابی گزینه ها
۶۵	۵-۷-۶- اقدامات اصلاحی یا کاهش اثرات سوء و مهم
۷۳	۵-۷-۷- برنامه های مدیریت محیط زیست
۷۳	۵-۷-۷-۱- مراقبت و پایش
۷۴	۵-۷-۷-۲- آموزش
۷۵	۵-۷-۷-۳- مشارکت عمومی
۷۶	۵-۷-۸- جمع بندی و نتیجه گیری
۷۶	۵-۷-۹- منابع و مآخذ
۷۶	۵-۷-۱۰- مشخصات تهیه کنندگان گزارش
۷۶	۵-۷-۱۱- پیوست ها
۱۴۲	منابع و مآخذ

فهرست جداول

صفحه

عنوان

- ۱- اثرات کوتاه مدت ایجاد هتل در محیط های ساحلی ۴۲
- ۲- اثرات احتمالی توسعه فعالیت های گردشگری در محیط های ساحلی ۴۵
- ۳- اثرات بالقوه منفی توریسم در مناطق حفاظت شده (برگرفته از: ۱۹۸۴
Thorsell) ۶۰
- ۴- مهمترین اقدامات کاهش اثرات سوء فعالیتهای گردشگری ۷۰
- ۵- گردشگری و تفرج در طبقه بندی های مناطق طبیعی کشورهای شوروی، چین،
کشورهای اروپایی و ایران ۸۷

فهرست شکل ها

عنوان

صفحه

۱- طبقه بندی گردشگری بر حسب نوع منابع ۸۶

www.ketab.ir

- ۱- صورتجلسه مورخ ۷۶/۱۰/۲ شورایعالی محیط زیست ۷۷
- ۲- نمودار مراحل گردش کاری بازنگری گزارشهای ارزیابی زیستمحیطی ۸۲
- ۳- خلاصه مشخصات، کارکردها و فعالیتهای طرح های گردشگری و طبیعت گردی (توریسم و اکوتوریسم) ۸۳
- ۴- ماتریس شناسایی اثرات زیستمحیطی طرح های گردشگری و طبیعت گردی در مرحله ساختمانی ۹۵
- ۵- ماتریس شناسایی اثرات زیستمحیطی طرح های گردشگری و طبیعت گردی در مرحله بهره برداری ۹۹
- ۶- راهنمای کاربرد ماتریس شناسایی مقدماتی اثرات زیستمحیطی ۱۰۳
- ۷- موارد مهم در مطالعات ارزیابی زیستمحیطی طرح های گردشگری و طبیعت گردی ۱۰۵
- ۸- مراکز دریافت اطلاعات موضوعی مرتبط با پروژه در کشور ۱۰۸
- ۹- راهکارها و راهنماهای اجرایی آیین نامه (الگوی) ارزیابی اثرات زیستمحیطی ... ۱۱۲
- ۱۰- راهنمای تهیه گزارش ارزیابی اجمالی ۱۱۳
- ۱۱- رهنمودها و پیشنهادات تهیه گزارش ارزیابی اجمالی ۱۱۷
- ۱۲- مندرجات گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی ۱۱۹
- ۱۳- راهنمای تهیه فرم (گزارش) خلاصه طرح ۱۳۰
- ۱۴- شناسایی اثرات احتمالی طرح های گردشگری و طبیعت گردی ۱۳۲
- ۱۵- سوالات معیاری برای انتخاب روش بهینه ارزیابی ۱۳۶
- ۱۶- ارزشیابی تعدادی از روشهای ارزیابی اثرات زیستمحیطی ۱۳۸
- ۱۷- اثرات و اقدامات اصلاحی طرح های گردشگری و طبیعت گردی ۱۳۹

در فرآیند سیر تکامل مدیریت محیط زیست به عنوان یک نظام گسترده و پویا برای مواجهه با آلودگی و تخریب محیط زیست، رویکردهای پیشگیرانه ای مورد نظر قرار گرفته اند. در این راستا، از پایان دهه ۱۹۶۰ میلادی، ارزیابی اثرات زیستمحیطی به عنوان فعالیتی به منظور شناسایی و پیش بینی اثرات یک پروژه بر روی رفاه و سلامت انسان و نیز محیط بیوژئوفیزیکی او به منظور بررسی و انتشار اطلاعات این اثرات مطرح و اجرای قانونی آن جایگاه ویژه ای در کشورهای مختلف جهان یافته است.

با توجه به اثرات تخریبی و بعضاً غیر قابل جبران و بسیار پرهزینه بسیاری از پروژه های توسعه، ارزیابی زیستمحیطی به عنوان یک ابزار قدرتمند برای دستیابی به توسعه پایدار از سال ۱۳۷۳ در کشور ایران جایگاه قانونی یافته است. تعداد پروژه هایی که تا کنون توسط شورای عالی حفاظت محیط زیست ایران مورد تصویب قرار گرفته اند رو به افزایش است. لیکن تا کنون بدلیل کمبود مستندات علمی مرتبط کارفرمایان، متخصصین، مشاوران پروژه ها و یا سازمانهای مسئول مواجهه با مشکلات متعددی گردیده اند. از اینرو تهیه و تدوین مجموعه راهنمای ارزیابی اثرات زیستمحیطی طرحها و پروژه های مصوب شورای عالی حفاظت محیط زیست و یا دیگر طرح های توسعه به عنوان یک ضرورت مطرح و انجام آن توسط پروژه ظرفیت سازی و تقویت بنیادی ارزیابی اثرات زیستمحیطی در ایران که با مشارکت سازمان حفاظت محیط زیست و دفتر برنامه عمران ملل متحد اجرا می گردید، در اولویت قرار گرفت. در حال حاضر با راه اندازی پروژه توانمندسازی ارزیابی زیستمحیطی استراتژیک در ایران (SEA) که با همکاری دو مرکز فوق الذکر انجام می شود ضرورت چنین اقداماتی بیش از پیش افزایش

یافته است .

این کتاب، عمدتاً در زمینه نحوه چگونگی انجام ارزیابی، شناخت فعالیت‌های مختلف طرح‌های گردشگری و طبیعت گردی، نحوه شناسایی، پیش‌بینی و ارزیابی اثرات و پیامدهای آنها، روش‌های کاهش و تخفیف اثرات و بطور کلی وظایف تهیه کنندگان گزارش ارزیابی می‌باشد و راهنمای کلی ارائه می‌نماید.

لازم به توضیح می‌باشد که بدلیل امکان تغییر فرآیند تهیه گزارشات ارزیابی و نیز مراحل بررسی و تصویب آن بر پایه تصمیمات سازمان حفاظت محیط زیست در آینده، هر گونه اصلاحات در این موارد در آخرین چاپ این راهنما مورد نظر قرار خواهد گرفت.

شایسته است که از آقای دکتر یوسف حجت، معاون محیط زیست انسانی سازمان حفاظت محیط زیست، بدلیل حمایت‌ها و معنوی بی‌دریغ، پایدار و نظارت پی‌گیرانه ایشان در تهیه این کتاب و همچنین پشتیبانی‌های دفتر برنامه عمران ملل متحد سپاسگزاری گردد. از آقای دکتر مجید مخدوم استاد ارزیابی و آقای دکتر حمید رضا یاورى عضو هیئت علمی دانشگاه تهران نیز که در کلیه مراحل با راهنمایی، بازنگری و تأیید این کتاب، اینجانب را یاری نموده اند قدردانی می‌نمایم.

سید مسعود منوری

۱- تعاریف، مفاهیم و اصطلاحات :

در این مجموعه، عبارات و اصطلاحات و واژه هایی بعضا کلیدی و اساسی بکار رفته که هر چند ممکن است برای عموم و یا لاقفل در عرف کشور ما مانوس و قابل درک باشد ولی برای افرادی که با اصطلاحات و مفاهیم و نظام حقوقی ایران بویژه در مراجع بین المللی آشنایی چندانی ندارند، نیاز به تعریف و توضیح دارد. به همین جهت این واژه ها و اصطلاحات کاربردی در زمینه ارزیابی اثرات زیستمحیطی بشرح زیر تعریف میشود :

- **قانون :** منظور از قانون صرفا آندسته از قواعد و مقررات لازم الاجراست که در قوه مقننه یعنی مجلس به تصویب رسیده یا میرسد (اعم از مجلس شورای ملی سابق و مجلس شورای اسلامی فعلی) .

- **آئین نامه و آئین نامه اجرائی :** مقررات لازم الاجرائی هستند که معمولا در هیئت دولت یا هیئت وزیران به تصویب میرسند . آئین نامه ها نحوه اجرای قانون را تعیین و یا در بر گیرنده موارد و احکام جزئی تر نسبت به قانون هستند. اعتبار قانونی و حقوقی آئین نامه ها به نسبت قانون در درجه پائین تری قرار دارد . به آنچه در هیات دولت به تصویب میرسد ، تصویب نامه هیات وزیران نیز گفته میشود .

- **دولت :** دولت در عرف قانونگذاری کشور غالبا به معنای قوه مجریه که در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بعنوان یکی از قوای سه گانه اصلی کشور به رسمیت شناخته شده است بکار میرود . هیات دولت یا هیات وزیران نیز